ZAMONAVIY PSIXOLOGIYA VA PEDAGOGIKA: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR

RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA

YAKUNLARI BO'YICHA ILMIY ISHLAR TO'PLAMI

Issue - 9(2026) Available at www.uznauka.uz

POLIETNIK MUHITDA MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA TOLERANTLIKNI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI

Kalibaeva Alima Erkinbaevna

Ajinyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti doktoranti

Elektron pochta: ilmiyizlanuvchi@gmail.com

Annotatsiya. *Tezisda polietnik muhitda katta maktabgacha yoshdagi bolalarda tolerantlikni shakllantirishning nazariy asoslari, bolalar o‘rtasidagi bevosita muloqotning ahamiyati va oila hamda tarbiyachi hamkorligining o‘rni yoritilgan.*

Kalit so‘zlar: *tolerantlik, maktabgacha yosh, polietnik muhit, madaniyatlar muloqoti, xalq og‘zaki ijodi.*

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ТОЛЕРАНТНОСТИ У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА В ПОЛИЭТНИЧЕСКОЙ СРЕДЕ

Калибаева Алима Эркинбаевна

Докторант Нукусского государственного педагогического института имени Ажинияза

Электронная почта: ilmiyizlanuvchi@gmail.com

Аннотация. В тезисах освещены теоретические основы формирования толерантности у детей старшего дошкольного возраста в полиэтнической

среде, значение непосредственного общения между детьми, а также роль сотрудничества семьи и воспитателя.

Ключевые слова: толерантность, дошкольный возраст, полиэтническая среда, диалог культур, устное народное творчество.

PEDAGOGICAL OPPORTUNITIES FOR DEVELOPING TOLERANCE IN PRESCHOOL CHILDREN IN A POLYETHNIC ENVIRONMENT

Kalibaeva Alima Erkinbaevna
Doctoral student, Ajiniyaz Nukus State Pedagogical Institute
E-mail: ilmiyizlanuvchi@gmail.com

Abstract. The thesis outlines the theoretical foundations of developing tolerance in older preschool children in a polyethnic environment, the importance of direct communication among children, and the role of cooperation between the family and the educator.

Keywords: tolerance, preschool age, polyethnic environment, dialogue of cultures, oral folk art.

KIRISH. Tolerantlik shaxsning boshqa insonlarning qarashlari, an’analari va turmush tarziga hurmat bilan munosabatda bo‘lish sifati sifatida YuNESKOning Tolerantlik tamoyillari deklaratsiyasida (1995) ta’riflangan [4]. O‘zbekiston kabi ko‘p millatli davlatlarda bu sifatni shakllantirish tarbiyaning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Qoraqalpog‘iston Respublikasida qoraqalpoq, o‘zbek, qozoq, turkman, rus va boshqa xalq vakillari bir hududda yashaydi, shuning uchun bolalar

bog‘chasi ko‘pincha bolaning boshqa madaniyat vakili bilan tanishadigan birinchi muhitiga aylanadi.

Maktabgacha yosh bu jarayon uchun alohida ahamiyatga ega. Bolalarning tashqi ko‘rinish va til farqlariga oid dastlabki tasavvurlari aynan shu yoshda shakllanadi. Xorij tadqiqotchilarining (F. Aboud, G. Allport) ishlarida ko‘rsatilishicha, bu davrda bolada boshqa guruh vakillariga nisbatan stereotip va noxush munosabat paydo bo‘lishi mumkin, uni o‘z vaqtida pedagogik yo‘l bilan yumshatish mumkin [5; 6]. Demak, tolerantlikni maktab yoshigacha kechiktirmasdan, o‘yin va kundalik muloqot jarayonida tarbiyalash maqsadga muvofiqdir.

ASOSIY QISM (MUHOKAMA VA NATIJA). Allportning aloqa gipotezasiga ko‘ra, turli guruh vakillari o‘rtasidagi munosabat ularning teng maqomda bo‘lishi, umumiy maqsad va hamkorlik mavjudligi hamda kattalar tomonidan qo‘llab-quvvatlanishi sharoitida noxush munosabatni kamaytiradi [5]. Bu shartlarni bog‘cha amaliyotiga tatbiq etsak, bolalar uchun birgalikdagi o‘yin, jamoaviy ijodiy topshiriq va ikki-uch kishilik guruh faoliyati eng samarali shakllardir. Bunda tarbiyachi bolalarning har birini bir xil qadrlashi, ularning ona tilini va oilaviy an’analarini ochiq hurmat qilishi muhim.

Madaniyatlar muloqoti g‘oyasi (M.M. Baxtin, V.S. Bibler) shaxs o‘z madaniyatini boshqasi bilan uchrashuvda chuqurroq anglashini ta’kidlaydi [1; 2]. Maktabgacha ta’limga tatbiq etilganda bu bolaga o‘z xalqining ertagi, qo‘shig‘i va o‘yinini boshqa xalqnikiga qiyoslab, o‘xshashlik va farqlarni sezish imkonini berish demakdir [3]. Xalq og‘zaki ijodi bunda qulay vositadir: turli xalqlar

ertaklarida do‘stlik, adolat va o‘zaro yordam kabi umumiy qadriyatlar uchraydi, bu bolada “ular ham biz kabi” degan tuyg‘uni uyg‘otadi.

Tarbiyada xolislik (anti-bias) yondashuvi (L. Derman-Sparks) bolada o‘z shaxsiy va guruhiy qiyofasiga ijobiy munosabat, farqlarga qiziqish hamda nohaqlikni sezish ko‘nikmasini birgalikda rivojlantirishni taklif etadi [7]. Amaliyotda bu rasmli kitoblar, bolalar ishtirokida oilaviy an’analar ko‘rgazmasi, turli xalq taomlari va bayramlari haqida suhbat kabi shakllarda amalga oshirilishi mumkin.

Tolerantlikni shakllantirishda oila hal qiluvchi omillardan biri hisoblanadi: ota-onalarning boshqa millat vakillariga munosabati bola uchun namuna bo‘ladi. Shu sababli bog‘cha ota-onalar bilan hamkorlikda ularni turli madaniyatlarga bag‘ishlangan umumiy tadbirlarga jalb etishi, ularga bolalar bilan suhbat uchun tavsiyalar berishi lozim.

XULOSA. Polietnik muhitda tolerantlikni shakllantirish bolalarning teng sharoitdagi hamkorligi, o‘z va boshqa xalq madaniyati bilan tanishuvi hamda tarbiyachi va oilaning izchil, ochiq munosabatiga tayanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. – М.: Искусство, 1979.

2. Библер В.С. От наукоучения – к логике культуры. – М.: Политиздат, 1991.

3. Курганов С.Ю. Ребёнок и взрослый в учебном диалоге. – М.: Просвещение, 1989.

4. Декларация принципов толерантности. Утверждена резолюцией 5.61 Генеральной конференции ЮНЕСКО 16 ноября 1995 г.

Issue - 9(2026)

Available at www.uznauka.uz

5. Allport G.W. The Nature of Prejudice. – Cambridge, MA: Addison-Wesley, 1954.

6. Aboud F.E. Children and Prejudice. – Oxford: Blackwell, 1988.

7. Derman-Sparks L. Anti-Bias Curriculum: Tools for Empowering Young Children. – Washington, DC: NAEYC, 1989.